

Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi

<http://kutuphane.uludag.edu.tr/Univder/uufader.htm>

Cannibale'de 1931 Uluslar Arası Paris Sömürge Sergisi

Halil AYTEKİN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi
haytekin@omu.edu.tr

ÖZET

Yazar Didier Daeninckx *Cannibale* adlı bu eserinde 1931 Paris Sömürge Sergisini ve bu sergi sırasında yaşanan bazı olayları gözler önüne sermeye çalışmaktadır. Bilindiği gibi, sömürgeleştirme, güçlü bir ülkenin siyasi ve ekonomik niyetlerle kendisinden daha güçsüz bir ülkenin topraklarını ele geçirmesidir. Sömürge sergisi böylesi bir algıyı ortadan kaldırmak için düzenlenmiş ve sömürgeleştirmenin sadece kaba kuvvetle işgal etme olarak anlaşılması gerektiğini vurgulamak için iyi bir araç olarak görülmüştür. Bu çalışmada, sömürge sergisinde ülkelerini temsil etmek üzere Paris'e götürülmek için toplanan yüz kadar Kanaklının dramatik hikayesi ve onların Paris'te maruz kaldıkları insanlık dışı olaylar anlatılmaktadır. Fransızlar için önemli olan Büyük Fransa imajını dünyaya göstermekti. Bu amacı gerçekleştirme yolunda, insani özelliklerin nasıl yozlaştığı ve materyalist bir anlayışla insanın nasıl bir ticari araca dönüştüğü görülmektedir. Ayrıca ırkçılık, insan hak ve hürriyetlerinin ihlali üzerine vurgu yapılmış ve toplumsal duyarlılık uyandırılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sömürge sergisi, Sömürgecilik, İnsan hakları ihlali, İrkçılık, Anti-kolonyalizm.

1931 Paris International Colonial Exhibition in Cannibale

ABSTRACT

The author Didier Daeninckx, in this work called Cannibal, depicts some events during this exhibition of the 1931 Paris Colonial Exhibition. As it is known, colonization is that a powerful country captures territory of a weaker country due to political and economic intentions. Colonial exhibition is designed to conceal such a perception and is regarded as a tool to highlight that the colonization should not be understood as brutal force. This work describes the dramatic story of some hundred Kanaks, collected to take to Paris, to represent their country during the colonial exhibition and narrates inhuman events in which the Kanaks are exposed in Paris. What is important for the French people was to show the great France image to the world. On the process of the realisation of this purpose, it is seen how the human characteristics corrupt and how humans are transformed into a commercial vehicle with materialist conception. Besides, in this article, the focus is emphasized on racism, violation of human rights and freedoms and the social sensitivity is try to be awakened.

Key Word: Colonial Exhibition, Colonialism, Violation of human rights, Racism, Anti-colonialism.

GİRİŞ

Sömürgecilik, bilindiği gibi, insanlık tarihin en trajik olaylarından biridir. Sömürgeleştirme, güçlü bir ülkenin siyasi ve ekonomik niyetlerle kendisinden daha güçsüz bir ülkenin topraklarını ele geçirmesidir. Bu anlayış özellikle 15 yüzyıldan itibaren gelişme göstermiş ve zamanla tüm avrupaya yayılmıştır. "Batı tarih geleneği, sömürgeciliği Büyük Keşifler dönemiyle başlatır. 1991'de yayımlanan l'Histoire de la France Coloniale (Sömürgeci Fransanın Tarihi) adlı eserde gerçek anlamdaki sömürgecilik macerası'nın XV. Yüzyıldaki kâşiflerle başladığı belirtilir, yani Kastilya Kralı IV. Enrique'nin Kanarya Adaları'nı Jean de Béthencourt'a ait fief olarak verdiği zaman" (Ferro, 2002; 19). Fransa'da bu anlayış içerisinde dünyanın fethine karışmış ve 19.Yüzyılın sonunda İngiltere İmparatorluğunun ardından ikinci büyük sömürgeci ülke olarak tarihe geçmiştir. Fransa'yı diğer sömürgeci güçlerden ayıran yanı onun sömürgecilikteki farklı yaklaşımıdır. Zira onlar kendilerini sadece eğitim göreviyle sınırlandırmazlar aynı zamanda Katolikliği yayma konusunda da sorumluluk alırlar. Sömürge ülkelerde ekonomik sistem kölelik ve zenci ticareti üzerine dayanmaktadır. Sömürge devletler Fransız otoritesine bağlı

kalırlar ama Fransız vatandaşlarıyla eşit haklara sahip değillerdir. Topluluk olma bilincini yitiren bu insanlara Fransız Eğitim sistemi yoluyla Avrupa düşünce tarzı aşılınmaya çalışılır. Sömürgecilere göre egemenlikleri altında bulunan bu toplumlar, kendilerinin sahip olduğu bilim ve teknikle ilerleyecek ve uygarlaşacaklardı. Avrupaya aidiyet bilinci oluşması için Cezayir'de öğretmen: "Çocuklar yeni vatanınız Fransa'yı seviniz" (Ferro:205) diyordu. Bu kısa açıklamadan sonra üç alt başlık altında ele aldığımız çalışmamızı sırasıyla inceleyelim.

1- Cannibal'de Sömürge Sergisi ve "Büyük Fransa"nın Kültürel ve Ekonomik Zenginlik İmajı

20. Yüzyıl kara romanın temsilcilerinden, Yazar Didier Daeninckx Cannibale adlı bu eserinde 1931 Paris Sömürge Sergisini ve bu sergi sırasında yaşanan bazı olayları gözler önüne sermeye çalışmaktadır. Kurmaca ve gerçeklik arasındaki sosyal ve politik eleştirisiyle, çarpıtılmış veya gizlenmiş bir geçmişini deşifre etmek istemektedir. Daeninckx'in bu eseri çok titiz bir tarihi araştırma ve belgelemenin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Yazar eserinin büyük bir bölümünü araştırma yapmak üzere gittiği Yeni Kaledonya'da tamamlamıştır. Kahramanları Yeni Kaledonya'da yaşayan Kanak adlı yerlilerden oluşmaktadır. Eserlerinin atmosferini bizzat yaşamayı, insanlarla görüşmeyi, fotoğraf çekmeyi ve not almayı seven yazarın düşsel evrenin de gerçeğe çok fazla ihtiyacı vardır. Zaten bunu her fırsatta dile getirmektedir: "geziyorum ve ne kadar bilgi ve kitap bulursam topluyorum. Bir sürü dökümana ihtiyacım var. Bu benim saplantıya dönüşmüş çalışma tarzımdır, http://calounet.pagesperso-orange.fr/biographies/daeninckx_biographie.htm".

Sömürge sergisinde ülkelerini temsil etmek üzere Paris'e götürülmek için toplanan yüz kadar Kanaklının dramatik hikayesi ve onların Paris'te maruz kaldıkları olaylar anlatılmaktadır. Eserde anlatıcı eski bir kabile şefi olan Gocéne'dir. Anlattığı hikayeyi yaşayan bir anlatıcı olarak okuyucu üzerinde gerçek bir etki yaratmakta ve yazının patetik karakterini yansıtmaktadır. O yıllarda Yeni Kaledonya'dan Paris'e getirilenler arasında bizzat bu deneyime şahit olan bir kanak olarak yanındaki iki kişiye yıllar sonra yaşadıkları Paris seyahatini şöyle aktarmaktadır:

Yüz kişiden fazlaydık. Büyük şef Boula Joseph Guyon adında vali yardımcısını takdim etmek için bizi uyandırdığında Limanda Kocaman bir meyve hangarında uyuyorduk. Bize "arkadaşlarım" diye hitabetmeye başladı ve herkes dikkat kesildi. Orada bulunan kanaklılara hitaben:

-Bu seyahat sizin hayatınızın şansısıdır. Sayın Validen yardım dileyen Eski Fransız Sömürge Federasyonu sayesinde, Yeni Kaledonya yakındaki sömürge sergisinde yerini alacaktır. Medeniyet yolunda Afrika'dan, Asya'dan, Amerika'dan kardeşlerinizin yanında, okyanusun atalardan kalma kültürünü temsil edeceksiniz. Şarkılarınızla, danslarınızla sömürgeleştirmenin sadece kaba kuvvetle işgal etme olarak anlaşılması gerektiğini, aynı zamanda rıhtımlar, fabrikalar inşa etmek, yollar belirlemek, bozkırın, ormanın, çölün vahşi kalplerine, insani yumuşaklık vermek olduğunu da göstereceksiniz...(Daeninckx, 1998;19)

Bu sömürgeci retorik söylev sırasında, konuşmacının sözlerine "Günaydın arkadaşlarım" diye başlaması; bir güven ortamı yaratma ve insanların kendilerini bir fransız vatandaşı olarak görme yaklaşımıdır. Atalarına minnet duygularının ifade edilmesi ise orada bulunan kanaklıları duygulamaya ve onurlandırmaya yönelik sözlerdir. Ayrıca farklı kıtaları sıralaması onlara fransanın medeniyet yolundaki gücünü gösterme belirtisi olarak görülebilir. Özellikle son cümlelerdeki "çölün vahşi kalplerine insani yumuşaklık verme" adeta bir lütuflmuş gibi aktarılıyor. Dolayısıyla Vahşi Afrika kalpleri Avrupa'da şifa buluyor, insani bir duyarlılığa bürünüyor. Konuşmacının sömürgeciliği öven cümleleri başka güçsüz ülkeleri işgal ettikleri için eleştirildikleri ve suçluluk duygusuyla açıklama yapma gereği izlenimi uyandırmaktadır. Bu yüzden de sömürgeciliği farklı algılamalara karşı bir medenileşme hareketi olarak açıklamaktadır.

Cannibale'de eserin kahramanı olan Gocéné Marsilya'ya geldiklerinde gördüğü manzara karşısında adeta şaşkına uğramıştır. Hiçbir şeyi kaçırmak istemiyor, askeri araçlara, ışıklara, tramwaylara, arabalara, mağazalara, afişlere, sinema salonlarına, tiyatrolara, vapur ve lokomotiflere bazen şaşkınlık bazen korku dolu gözlerle bakıyordu. Frantz Fanon les Damnés de la Terre'de (Yeryüzünün Lanetlileri) avrupalı kentle sömürge kenti arasında bir kıyaslama yapar. Ona göre: "Yerleşimcinin kenti katı maddelerden yapılmıştır, tümüyle taş ve demirden. Bu aydınlatılmış, çöp bidonlarının bilinmeyen, hayal bile edilmeyen nesnelere dolup taşıdığı bir kenttir. Yerleşimcilerin ayakları hiçbir zaman görülmez, belki yalnızca denize girerken görülür. Ayakları sağlam pabuçlar içinde korumaya alınmıştır, öte yandan oturdukları kentin sokakları dümdüzdür, hiç çukursuz taşsız... Yerlilerin kenti kötü ünlüdür... Bu ete, pabuca, ışığa aç bir kenttir. Bu büzülmüş bir kenttir, Kuzey Afrika yerlilerinin kentidir... Sömürülenin yerleşimcinin kentine yönelttiği bakış bir lüks arayışı bakışı, bir imrenme bakışıdır. Sahip olma hayalleri ile doludur: Yerleşimcinin sofrasına oturmak, yerleşimcinin yatağında yatmak, mümkünse karısıyla birlikte. Yerleşimci bunun farkındadır. "Bizim yerimizi almak istiyorlar". Doğru. Bir gün için de

olsa, yerleşimcinin yerine geçmeyi hayal etmeyen bir tek sömürülen bile yoktur” (Ferro:205-206). İşte Gocéné bu hayal veya hayranlık dolu duygularla yerleşimcinin kenti Paris’i seyretmekteydi. Sergi alanına vardıklarında gördükleri karşısında şaşkınlığı iyice artmıştı. İşte onun gözüyle Paris sergi alanı: “Paris surlarının ötesinde, Vincennes koruluğunun yüz hektardan fazlasını kapsıyan bir alandı. On iki milyonluk bir imparatorluğu kutlamak için yüz hektar!” (Daeninckx; 22).

Sergi alanı Fransa’nın her açıdan ne denli bir gelişme kaydettiğini göstermesine fırsat veren araç gereç ve materyallerle doludur. Yazar Daeninckx Kanakların hikayesi altında “Büyük Fransa” imajını hafızalara kazımak için orada yapılanları hikayenin akışı içerisinde tasvir etmektedir. Paris’in nasıl bir şantiyeye dönüştüğünü betimlemeye, onun ekonomik, sosyal ve siyasi açıdan ulaştığı seviyeyi göstermeye çalışmaktadır. Sonuçta, Sergi 320 milyon franka yakın bir bütçe üzerinden 33 milyon franklık kar sağlayan bir beyan da bulunacaktır. (Pierre, 2008; 22). Paris Sömürge Sergisi böylesi büyük bir bütçeyle Sömürge İmparatorluğunun topraklarını ve halklarını sergileyen koskoca bir fuara dönüşür. Bu sergi vesilesiyle herkese imparatorluk şuru kazandırma ve herkesin kendisini Fransız vatandaşı hissetmesi amaçlanır. Bu açıdan sergi hem ulusal hem de uluslar arası bir önem kazanır. Yazar, 1931 Sergisini kültürel bir eylem olarak sunarken aynı zamanda Fransa’nın ekonomik ve politik anlayışını da gözler önüne sermeye çalışır.

2- Cannibale ve İnsan Hakları İhlali Eleştirisi

Cannibale Paris Sömürge sergisi sırasında ülkelerini temsil etmek için gelen Kanakların uğradığı insanlık dışı uygulamalara dikkat çekerek insan hakları ihlallerine yönelik sosyal bir eleştiri kitabı özelliği de göstermektedir. Eser, aslında Batı medeniyetinin sömürgecilik anlayışıyla insanları nasıl kimliksizliştirmeye götürdüğünün bir vesikası niteliğindedir. İşte ne umutlarla Paris’e getirilen Yaşlı Gocéné’nin ağzından insan hakları ihlalleri:

Ne dinlenme ne de şehri gezme hakkına sahiptik. Resmi bir görevli bize sergi yönetiminin bizden sorumlu olduğunu ve bizi büyük şehirlerin kötü insanlarıyla her türlü temastan korumak istediğini açıkladı. Kamyon içerisinde Seine ırmağı boyunca gittik ve bizi Vincennes hayvanat bahçesinin ortasında inşa edilmiş Kanak köyünde aslan kafesi ile Timsah havuzunun arasında demir parmaklılar ardına tıkadılar. Hayvanların çıkardığı sesler ve gürültüler bizi çok korkutuyordu... İlerleyen günlerde, insanlar sanki biz vahşi hayvanlarımız gibi bizi evcilleştirmeye geldiler... Kadınlar belirlenen saatlerde kanak dansı yapmaya mecbur bırakıldılar.

Başlarda, kadınların iş elbisesini çıkarmalarını ve göğüslerini göstermelerini bile istiyorlardı. Geri kalan zamanda, soğuğa rağmen, bir su birikintisinde hayvanlar gibi çığlıklar atarak yıkanma ve yüzme gerekiyordu. Papazın bana öğretmiş olduğu birkaç kelimeyi anlayacak kişilerden biriydim, ama bizim çitin önünde çimenliğin ortasında çakılmış pankart üzerine yazılmış ikinci kelimenin anlamını bilmiyordum: “Yeni kaledonyanın yamyam adamları”. (Daeninckx; 21.22).

Yukarıda satır aralarında oldukça anlamlı göndergeler yer almaktadır: Bunlardan ilki; oradaki görevliler kanaklı kadınlardan göğüslerini göstermelerini isterler; halbuki hristiyan inancını öğrettikleri bu insanlardan böylesi edep dışı bir istekte bulunmaları başlı başına bir çelişkidir. Diğeri ise pankrat üzerindeki yamyam terimi yani “insan yiyen adamlar” kanakları çok incitecek ve üzecek bir ifadedir. Montaigne'nin “Yamyamlar Üstüne” adlı denemesinde yamyamların yaptıkları savaş sonrası yenik düşenlerin malına mülküne ihtiyaçları olmadığı için dokunmadıklarını ve kalkıp yurtlarına geri döndüklerinden bahsediyor. Zaferin onlara sadece onur sağladığı, değer ve erdem bakımından üstünlüklerini göstermiş olduklarını ifade ediyor. Ancak galip gelenlerin tutsaklarından bütün istedikleri yenildiklerini kabul etmeleri yalnızca; ama yüzyılda bir olsun buna yanaşan çıkmıyor sözleri, davranışlarıyla yiğitliklerine en küçük bir toz kondurmaktansa ölmeyi yeğ görüyor hepsi. Öldürülüp etlerinin yenilmesini daha onurlu sayıyorlar (Montaigne, 2010; 58,59). Bu açıklamalardan yerlilerin sürekli insan etiyle beslenen insanlar olmadıklarını görüyoruz. Bir diğer nokta ise, Gocéné'nin “Papazın bana öğretmiş olduğu birkaç kelimeyi anlayacak kişilerden biriydim” sözlerinden anladığımız; yani yerlilerin çoğunun eğitim almamış, okuryazar olmayan kişiler olduğu gerçeğidir. Bu tabloya bakınca Fransız yetkililerin gelen sömürge misafirlerini büyük şehirlerin kötü insanlarından koruma istekleri ne kadar inandırıcı olabilir. Aslında bu insanlara en büyük kötülük onları aslanlarla timsahlar arasında kafesler içine koymakla yapılmamış mıdır? İnsanlar sanki vahşi hayvanlarmış gibi muameleye tabii tutulmuş ve kadınların elbiselerini çıkarıp göğüslerini göstermelerinin istenmesinden daha aşağılık ne olabilirdi? İnsanların hayvanlar gibi ses çıkarıp çığlık atmaya zorlanmalarının insanı eğlendirmesi mi yoksa düşündürmesi mi gerekiyor du? Çimlen üzerine çaktıkları “yeni kaledonyanın Yamyam adamları” ibaresi utanç verici bir tablonun göstergesi değil midir? Halbuki, 1789 yılında insan haklarını koruma amacıyla yayımlanan Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisinin 1.Maddesi: “İnsanlar, haklar bakımından özgür ve eşit doğar ve yaşarlar” tr.wikipedia.org/wiki/İnsan_ve_Yurttaş_Hakları_Bildirisi şeklindedir.

Burada en çarpıcı ve düşündürücü olan bu ihlallerin her fırsatta insan hak ve özgürlüklerinden bahseden bir ülkede yapılıyor olmasıdır. Yeni Kaledonyalı Kanakların kendi kendini yönetemeyen ya da egemenlikleri başka yollardan sınırlanmış insanlar olarak nasıl aşağılandıkları açıkça ortadadır. Yerliler aşağılanırken ziyaretçilerin bundan hoşnut olduğu ve eğlendiği düşünülürse insanlığın insan hakları konusunda sınıfta kaldığı görülür.

Bu aşağılayıcı tavır ve hakaretler karşısında sömürge sergisi deneyiminden ne anlaşılacağı açıktır. Yazar serginin ilerleyen günlerinde Kanakların maruz kaldığı aşağılık durumların örtüsünü birer birer kaldırır. Serginin idaresinden sorumlu Başkomiser Albert Pontevigne o sabah parkı şöyle bir turlar ve havuzda tek bir timsah göremediğinde hemen yardımcısını çağırarak olan biteni sorar. Yardımcısı Grimaut timsahların hepsini öldüğünü söyler. Bu duruma sinirlenen Başkomiser üslubuna birazda mizah katarak şöyle der:

Öldüler! Hepsi öldüler! Bu bir şaka olmalı... Onlara yemeleri için ne verildi? Lahana turşusu mu, etli kuru fasulye mi? durumun farkındamısınız Grimaut? Bize, onları Karaiblerden getirmek için üç ay gerekli... Üç ay! Yarın, bomboş havuzun önünde Başkana ve Mareşal'a ne anlatacağım? Nilüfer mi yetiştirildiğini? (Daeninckx; 25-26).

Aslında, yardımcı durumun ciddiyetini bildiği için hemen harekete geçmiş ve açılış törenine yetişecek şekilde bir çözüm bulmuştu. Başkomisere, Almanya'nın Francfort şehrindeki Höffner Hayvanat parkındaki Timsahların o gece trenle geleceğini söyler. Onlara yaptığı öneriden gururla bahseder. Almanların iki yıldır aynı hayvanları sergilemekten bıktıklarını ve onlarla bu hayvanlara karşılık Kanaklardan otuz kadarını eylül ayında turne sonunda kendilerine geri verilmek üzere anlaştıklarını söyler. Catherine Hodeir bu anlaşmayı şöyle açıklıyor: "Almanya'da, çalışma koşulları Fransa'dakinden daha kötüdür: Leipzig'de, Kanaklar sabah sekizden akşam yedi otuza kadar sergileniyorlar. Hergün, neredeyse çıplak halde, şehir içinde dolaşıyorlar ve alman refakatçilerin savaş şarkıları olarak takdim ettiği ilahi nakaratlarını söylemeye mecbur bırakılıyorlar. Hambourg Hayvanat bahçesinde, üzerlerinde basit bir örgüyle, yağmur altında bile düzenli aralıklarla dans etmek zorundadırlar". www.jardindacclimatation.fr/download_pdf.ph.

İşte burada da insani özelliklerin nasıl yozlaştığını ve materyalist bir anlayışla insanın ticari bir araca dönüşüp değiş tokuşa maruz kaldığı görülmektedir. Serginin açılış gününde Mareşal Lyautey Fas çadırında kazandığı fetihlerin anısına oyalanmış, Başkan Doumergue ise kalınderili ve irikulaklılara zaafi olduğu için aslan barınağının önünden, kanak

yamyamlarının köyünden ve alman timsahlarının havuzundan geçmemiştii bile! Gocéné açılış gününü şöyle anlatıyordu:

Atlı yürüyüş turu yapan cumhuriyet muhafız bandosuna bakma hakkımız vardı... Bize ekmek, muz, yer fıstığı, karamelalar atıyorlardı... hatta taş bile. Kadınlar dans ediyorlardı, erkekler düzenli aralıklarla ahenkle ağaç gövdesinin içini oyuyorlardı ve her beş dakikada bizlerden biri, dişlerini göstererek alık alık gezen insanları etkilemek için büyük bir çığılık atmaktaydı.

-Tek bir dakika hareketsiz kalamıyorduk, yemeğimiz bile gösterinin bir parçası oluyordu. Saatler Notre Dame-de-Saint-Mandénin çan kulesinde çaldığında, aramızdan on kişi her biri sırayla direklerle tırmanmaya, koşmaya, yerde sürünmeye, mızrak fırlatmaya, ok atmaya, mecburdular (Daeninckx; 28).

Görüldüğü gibi serginin açılış anından itibaren yerlilere yapılan insan onurunu rencide edici birçok olaya dikkat çekilmektedir. Sergi alanı gece olduğu gibi gündüz de birçok kültürel aktiviteye sahne oluyordu. Her sömürge çadırında değişik eğlencelere rastlamak mümkündü. Sürekli yapılan gösterilerden dolayı yerliler hiçbir yere ayrılmıyorlardı. Bu yüzden sergi alanını terk etme yasağı uygulanıyordu. Serginin her yanında olmasa bile bazı çadırlardaki yerliler çok ciddi şekilde küçümseniyorlardı. “onlar en büyük Fransa” gösterisine katılmak üzere gelmiş yüzlerce kişiydiler. Resmi program, önsözünde uygunsuz davranışlara karşı uyarı yapsa da, alaya alınma ve aşağılanmaya maruz kaldılar. İşte uyarı kitapçığında yer alan bir tavsiye: “her tür yabancı veya yerli gösteri karşısında, ilk anda anlamadığınız şeylere ve adamlara gülmeyiniz. Bazı Fransızların alaylı gülüşü bize dışarda çok kanlı yenilgi veya masraflı anlaşmalardan daha fazla düşman kazandırdı” (Pierre, 2008; 27).

Bu yüzden sergide yer alan yetkililer, yerlilere hitaben yaptıkları konuşmalara çok dikkat ediyorlar ve onları incitecek, ayrımcılık hissi uyandıracak ifadelerden kaçınıyorlar. Ferro bu ikiyüzlülüğü şöyle yorumluyor: “Fransızlar yerlileri çocuk yerine koyuyorlardı ve onları aşağı görüyorlardı, ancak cumhuriyetçi inançları en azından kalabalıklar önünde, yaptıklarıyla söyledikleri birbirini tutmasa da, farklı bir söylem tutturmalarına yol açıyordu” (Ferro,2002; 50). Zira serginin yapılış amaçlarından birisi bu insanlara fransız oldukları inancını vermektii.

Sergi süresince sabahtan akşama kadar her tür aşağılanmalara maruz bırakılan bu insanlar, bu kez farklı bir şekilde kandırılmışlar ve Timsah pazarlığının kurbanı olmuşlardır. Yetkililer kendilerine yalan söylemişler ve

Paris'i gezdirme bahanesiyle onları Almanya'da bir hayvanat bahçesine sergilenmek üzere göndermişlerdir. Öyle ki bu kandırmacanın ardından "Hambourg'tan Bir grup, 'köleler' gibi muamele edilmeleri ve halkın önünde elbisesiz kendilerini sunmaya mecbur bırakılma olayını protesto ederek Sömürge Bakanına bir mektup yazmışlardır" (L'Estoile, 2008; 40).

Tüm bu insanlık dışı uygulamalar ışığında Paris Sömürge Sergisinde tam bir insanlık dramı yaşanmıştır. Yazar böylesi insani bir konuyu ele alarak herkesin insanca yaşama onuruna sahip olduğunu ve kimsenin kimseye üstünlüğünün olmadığını bir kez daha hatırlatma isteği duymuştur. Günümüzde hala birçok coğrafyada maalesef insan hak ve ihlalleri gündemini korumaktadır. L'Estoile sömürgecilik konusunda: "hem hayal dünyasını çalıyor hem de ahlaki bilinci çalıyordu... (2008; 36) diyerek tepkisini dile getiriyor ve sömürge sergisinin nasıl bir siyasi anlayışı simgelediğini ifade ediyordu.

3- Sömürge Karşıtı Olaylar

Deaninckx, Cannibale'de Paris Sömürge Sergisinde insanlar bu kadar aşağılık uygulamalara maruz kalırken herkesin bundan memnun olmadığını gösteren bazı sergi karşıtı olaylara da değinir. Daha önceki sergilerde veya benzer organizasyonlarda olduğu gibi burada da karşıt düşüncelerdeki insanlar olaylar karşısında tepkilerini değişik yollarla göstermişlerdir. Eserde, Sömürge karşıtı bir kadın göstericinin şu sözleri ortalığı karıştırmaya yetmişti:

"renkli adamlar" diyen siz hepiniz, peki renksiz adamlar mı olacaktınız? Mevcut, Sömürge sergisinin açılış yolu üzerindeki, Cumhurbaşkanı, Annam İmparatoru, Paris Başpiskoposu ve çok sayıdaki valiler ve misyoner çadırlarının karşısındaki paralı askerler, Citroen ve Renault'un patronları açık bir şekilde Büyük Fransa ile burjuvazinin tam bir işbirliğini açıklıyor. Sömürgelerde öldürülmeyen haftalar değildir! Bu fuar, bu egzotik luna park uzaklardaki kurşuna dizmelerin yankısını bastırmak için düzenlendi... Burada gülünüyor, eğleniliyor bambu kulübelerde dans ediliyor... Fas'ta, Lübnan'da, orta Afrika'da, insanlar öldürülüyor. Mavi, beyaz kırmızı olarak... (Daeninckx; 92).

Komünist bir kadın gösterici tarafından haykırılan bu cümleler aslında Didier Daeninckx'in hikaye içerisinde söylemek istediklerinin tam bir özeti niteliğindedir. Bunu Marksist bir ideolojinin söylemleri olarak lanse etmesinin kendi siyasi düşüncesiyle de koşut olmasından kaynaklandığını düşünebiliriz. Protestocunun yayılan ilk cümleleri önce biraz şaşkınlık yaratmış ama daha sonra orada toplanan insanları coşturmuştu. Ardından her

tarafından çılgınlıklar, sövüp saymalar yükselmiş, gözü dönmüş insanlar çöp bidonlarını devirmeye çalışıyorlardı. Polisler direk kadının üzerine yürümüşlerdi. Polislerin gelmesi sadece sympatizanların saflarını artırmaya yaramıştı. Adamlardan biri kadını yakalamayı başarmış ama onun isyan sözlerinin dalgasını durdurmayı başaramamıştı. Polisler ağızını kapamaya çalışırken o: "Parisli emekçiler! İnsanla dayanışma! Sömürgeci sergiyi gezmeyiniz! Katillerin işbirlikçileri olmayı reddediniz!" (Daeninckx; 93) diye bağırıyordu.

Fransa'da yazın adamları arasında da aralarında André Breton, Paul Eluard, Benjamin Péret, Louis Aragon gibi Sürrealistlerin bu sergi sırasında sömürge karşıtlarının yanında olduğunu görüyoruz. Onlar tarafından kaleme alınmış bir el ilan kopyası yukarıdaki potestocu kadının sözlerini destekler niteliktedir. Sömürge sergisine gidilmemesine dikkat çeken sürrealistler, sömürge karşıtlarına; söylemlerde ve belli başlı uygulamalarda, sömürge ülkelerin derhal boşaltılması, generallerin ve Annam, Lübnan, Fas ve orta Afrikadaki katliamlardan sorumlu görevlilerin dava edilmesi gerektiğini söyleyin" uyarısını yapıyorlardı. (<http://ddata.over-blog.com/xxxxyy/1/92/55/17/Travail-sur-l-exposition-coloniale-de-1931.pdf>)

Sömürge karşıtı Çin-hindli militanlar Chalon bira fabrikasında bir toplantı düzenleyerek Sömürge sergisi boyunca olaylar ve gösteriler yapmak üzere mücadele komitesi oluşturmaya karar verirler. Çalışanların çalışma koşullarını iyileştirilmesi yönünde el ilanları dağıtırlar. Bu ilanlardan birinde şu cümleler oldukça anlamlıdır: "...Fransız emperyalizmi Vincennes'da utanmadan sömürsünün ürününü ve Sömürdüğü ülkelerde tüm çaldıklarını herkese göstermek için uluslar arası Sömürge sergisi düzenlemektedir" (Claude-Chaléard, Pons; 2008;49). Loomba Kolonyalizm ve Postkolonyalizm adlı eserinde, kapitalizmin bir parçası olarak kolonyalizm konusunda Marksizmin yaptığı derin eleştirinin birçok anti-kolonyal mücadeleye esin kaynağı olduğunu ifade ederek şu önemli açıklamayı yapıyor: "Aime Cesaire'in dokunaklı ve güçlü Discourse on Colonialism (ilk olarak 1950'de yayımlandı) başlıklı çalışması, kapitalizm konusundaki Marksist analizden açıkça etkilenmiş olan terimlerle kolonyal hunharlığı sorgular ve suçlar. Marx, kapitalist koşullar altında para ve metaların insan ilişkilerinin ve insanların yerine geçtiğini, onları nesneleştirerek insani özlerinden yoksun bıraktığını vurgular. Benzer şekilde, Cesaire kolonyalizmin kolonileştirilmiş olan özneyi yalnızca sömürmekle kalmayıp aynı zamanda insanlıktan çıkarıp nesneleştirdiğini, bu arada bizzat kolonileştirilenleri de alçalttığını yazar" (Loomba, 2000;40). Bu açıklamalar adeta Cannibale'de insanlıktan çıkarılıp hayvanlarla özdeşleştiren ve bu şekilde aşağılanan kanakları çağrıştırmaktadır.

Sergi, bir yandan Fransızlara kendi siyasi ideolojilerini kabul ettirme; diğer yandan ise sömürge ülkelere Fransız olma duygusunu aşılama imkanı vermiştir. Başka bir ifadeyle, tüm sömürge unsurları bir Fransız vatandaşı görme iradesini pekiştirme ve bunu Fransız halkına da kabul ettirme uğraşı olarak değerlendirilebilir.

SONUÇ

Didier Daeninckx'in diğer eserlerinde olduğu gibi Cannibale'de de sosyal ve politique bir eleştiri kendisini hissettirmektedir. Eserde ırkçılık, insan hak ve hürriyetlerinin ihlali üzerine vurgu yapılmış ve acıklı ve dokunaklı bir hikaye aracılığıyla toplumsal duyarlılık uyandırılmaya, ortak hafıza beslenmeye çalışılmıştır. Yazar adeta III. Cumhuriyetin “İnsan-Hayvanat Bahçeleri”nin anısını yeniden uyandırmayı ve bu ihlalleri hatırlatmayı istemektedir. Tarih her ne kadar 1931'i gösterse de okuyucu bugün bu tür haksızlık ve ırk ayrımcılığı gibi konularla hala karşılaşmaktadır. Eser kanakların para kazanmak ve toplumda heyecan yaratmak isteyen fransız yöneticiler tarafından nasıl kandırıldıklarını gözler önüne seriyor. Yerlilere asla insanca saygı gösterilmediğini anlatan sergi sırasında ırkçı bir tutum, kendi judéo-chrétienne kültüründe yasak olan şeyi diğer insanoğluna zorla yaptıran beyaz ırkın siyah ırk üzerindeki üstünlüğü ve tahakkümü her an sergilenmeye çalışılıyor. İnsan hak ve hürriyetlerini hiçe sayan bu anlayış, insanın hem maddi hem de manevi sömürüsü anlamına gelmektedir. Eser ırkçılığa ve sömürüye karşı tarihi bir vesika olarak ilgi uyandırırken insanlığın bu konularda bir kez daha kendisini sorgulaması gerektiğini vurgulamaya çalışmaktadır.

KAYNAKÇA

- Blanc-Chaléard, M-C, Pons, S. 2008. Être étranger dans le XII arrondissement au temps de l'Exposition coloniale. 1931 *Les étrangers au temps de l'Exposition coloniale*. Sous la direction de Laure Blévis, Hélène lafont-Couturier, Nanette Jacomijn Snoep, Claire Zalc. (pp.44-49). Paris: Gallimard /CNHI.
- Catherine Hodeir. 1931:des Kanak au Jardin d'Acclimatation. 28.08.2014 tarihinde www.jardindacclimatation.fr/download_pdf.ph alınmıştır.
- Daeninckx, D. 1998. *Cannibale*. Paris:Editions Verdier.
- Ferro, M. 2002. *Sömürgecilik Tarihi*, Çeviren: Muna Cedden. Ankara: İmge Kitabevi.

l'Estoile de B. 2008. Les indigènes des colonies à l'Exposition coloniale de 1931. *1931 Les étrangers au temps de l'Exposition coloniale*, Sous la direction de Laure Blévis, Hélène lafont-Couturier, Nanette Jacomijn Snoep, Claire Zalc. (pp.36-41). Paris: Gallimard /CNHI.

Loomba, A. 2000. Kolonyalizm Postkolonyalizm, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Montaigne de M. 2010. *Denemeler*, Editör, Füsun Dikmen, Ankara: Tutku Yayınevi.

Pierre, M. 2008. L'Exposition coloniale internationale de 1931. *1931 Les étrangers au temps de l'Exposition coloniale*. Sous la direction de Laure Blévis, Hélène lafont-Couturier, Nanette Jacomijn Snoep, Claire Zalc. (pp.20-27). Paris: Gallimard /CNHI.

http://calounet.pagesperso-orange.fr/biographies/daeninckx_biographie.htm".
28.08.2014.

<http://ddata.over-blog.com/xxxxyy/1/92/55/17/Travail-sur-l-exposition-coloniale-de-1931.pdf>, 28.8.2014.

tr.wikipedia.org/wiki/İnsan_ve_Yurttaş_Hakları_Bildirisi 29.09.2014

Başvuru: 17.12.2014

Yayın Kabul: 02.04.2015